УДК 658.15.012.8

О.В. Малик, аспірантка
Хмельницький національний університет, м. Хмельницький, Україна

СУЧАСНА ПАРАДИГМА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВ ЗА УМОВ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ТА ЧЛЕНСТВА У СОТ

О.В. Малик, аспирантка
Хмельницкий национальный университет, г. Хмельницкий, Украина

СОВРЕМЕННАЯ ПАРАДИГМА ОБЕСПЕЧЕНИЯ ФИНАНСОВОЙ БЕЗОПАСНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЙ В УСЛОВИЯХ ГЛОБАЛИЗАЦИИ И ЧЛЕНСТВА В ВТО

O.V. Malyk, post-graduate student
Khmelnytskyi National University, Khmelnytskyi, Ukraine

MODERN PARADIGM OF FINANCIAL SECURITY OF ENTERPRISES IN TERMS OF GLOBALIZATION AND WTO MEMBERSHIP

Зроблено комплексний аналіз сучасної парадигми забезпечення фінансової безпеки підприємств за умов інтеграційних процесів. Визначено складові елементи системи забезпечення фінансової безпеки підприємств відповідно до сучасної парадигми. Запропоновано модель системи підвищення фінансової безпеки підприємств, а також подано схему формування механізму забезпечення фінансової безпеки підприємств в умовах глобалізації.

Ключові слова: *фінансова безпека, інтеграція, глобалізація, Світова організація торгівлі.*

Осуществлен комплексный анализ современной парадигмы обеспечения финансовой безопасности предприятий в условиях интеграционных процессов. Определены составные элементы системы обеспечения финансовой безопасности предприятий в соответствии с современной парадигмой. Предложена модель системы повышения финансовой безопасности предприятий, а также представлена схема формирования механизма обеспечения финансовой безопасности предприятий в условиях глобализации.

Ключевые слова: *финансовая безопасность, интеграция, глобализация, Всемирная торговая организация.*

The article analyses the modern paradigm of financial security of enterprises in the context of integration process. It defines the components of the system of ensuring the financial security of enterprises according to the modern paradigm. It proposes the model of increasing financial security of enterprises and presents the scheme of the formation the mechanism of ensuring financial security of enterprises in the context of globalization.

Key words: *financial security, integration, globalization, World Trade Organization.*

Постановка проблеми. Активна інтеграція національної економіки у світове господарство є глобальною необхідністю та закономірністю сучасного етапу розвитку економіки України. Ринкове середовище господарювання визначає потребу до співробітництва та взаємозалежності, поступовий рух до єдиного, взаємопов'язаного світу.

Головними рушіями інтеграційних процесів є зіставлення рівнів ринкового розвитку країн, вирішення загальних проблем, бажання пришвидшити ринкові перетворення і не залишитися осторонь інтеграційних процесів, що відбуваються у світовому економічному просторі.

Проте інтеграційні та глобалізаційні процеси несуть за собою цілий ряд небезпек та загроз, які потребують адекватних підходів до їх нейтралізації та створення сприятливих умов для забезпечення належного рівня фінансової безпеки підприємств.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблемою забезпечення фінансової безпеки підприємств займалися вітчизняні та зарубіжні науковці, серед яких О.І. Барановський, М.Д. Білик, А.І. Берлач, І.А. Бланк, В.В. Бурцев, С.В. Васильчак, Ю.М. Воробйов, К.С. Горячева, М.Ю. Дмитрієва, І.В. Журавльова, О.А. Кириченко, Г.В. Козаченко, Т.Б. Кузенко, В.І. Куцик, Ю.В. Лаврова, О.Ю. Литовченко, Л.О. Матвійчук, О.І. Судакова.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. На сьогодні недостатньо дослідженою є проблематика забезпечення фінансової безпеки підприємств в умовах глобалізаційних процесів, зокрема вступу до СОТ. Відсутнє комплексне розроблення системи та методів підвищення, а також адекватного механізму забезпечення фінансової безпеки підприємств.

Мета статті. Головною метою є формування комплексної сучасної парадигми забезпечення фінансової безпеки підприємств за умов інтеграційних процесів, визначення складових елементів системи забезпечення фінансової безпеки підприємств відповідно до сучасної парадигми, розроблення моделі системи підвищення фінансової безпеки підприємств та можливої схеми формування механізму забезпечення фінансової безпеки підприємств в умовах глобалізації.

Виклад основного матеріалу. На сьогоднішньому етапі, що супроводжується активними інтеграційними процесами, управління підприємством вимагає вирішення таких завдань: формування адекватного механізму підвищення фінансової безпеки підприємств, утримання належного рівня фінансової безпеки, протистояння негативним зовнішнім та внутрішнім факторам, прогнозування та своєчасна нейтралізація загроз фінансовій безпеці. Це дасть змогу створити сприятливі умови для підвищення загальної конкурентоспроможності підприємства, що особливо важливо за сучасних процесів глобалізації, внаслідок яких конкурентоспроможність вітчизняних підприємств стає помітно нижчою за конкурентоспроможність іноземних компаній.

Низька конкурентоспроможність вітчизняних підприємств, порівняно із зарубіжними, пояснюється недостатньою правовою захищеністю українських виробників, недостатнім іміджем підприємств, відсутністю сучасної техніки та технологій, значними виробничими витратами і, як наслідок, високими цінами на продукцію, відсутністю коштів на проведення ефективної реклами.

Сучасна парадигма управління фінансовою безпекою підприємств за умов членства у СОТ має ґрунтуватися на поєднанні зусиль вітчизняних виробників та держави з метою створення сприятливого клімату для виживання та розвитку підприємств на світовому ринку.

Крім того, сучасна парадигма фінансової безпеки підприємств в межах членства у СОТ має базуватися на формуванні пріоритетних завдань забезпечення фінансової безпеки, дослідженні основних факторів впливу на фінансову безпеку та визначенні головних загроз, аналізі стану фінансової безпеки підприємств та розробленні стратегій підвищення її рівня.

Процес забезпечення фінансової безпеки має обов’язково ґрунтуватися на новітніх підходах ризик-менеджменту, формуванні системи управління ризиками та розробленні системи антикризових заходів [9].

Одним із найбільш важливих елементів сучасної парадигми фінансової безпеки підприємства є система її забезпечення, яка включає в себе сукупність методологічного, організаційного, нормативно-правового та інформаційного забезпечення, які забезпечують належний рівень фінансової безпеки підприємства (рис. 1).

Інформаційно-аналітичне забезпечення являє собою безперервний процес формування інформаційних даних, необхідних для здійснення ефективного управління фінансовою безпекою підприємств. Інформаційне забезпечення має об’єктивно відображати стан фінансової безпеки підприємства в будь-який момент часу з метою мінімізації ризиків.

Інформаційно-аналітичний блок управління фінансовою безпекою підприємства має містити такий набір даних: якісні та кількісні значення показників фінансової безпеки, наявність реальних чи потенційних ризиків і загроз, стратегію забезпечення фінансової безпеки підприємства, якісні і кількісні параметри використання фінансових ресурсів, обсяг останніх, а також джерела їх надходження, фінансовий план.

Система інформаційного забезпечення формується на базі: даних бухгалтерського, оперативного та статистичного обліку і звітності; галузевих показників діяльності підприємств-аналогів; звітів та планів і прогнозів, отриманих у процесах стратегічного, тактичного та оперативного планування, аналізу, контролю і бюджетування [8, с. 129].

Рис. 1. Система забезпечення фінансової безпеки підприємства відповідно до сучасної парадигми
Джерело: складено автором на основі [4; 8; 12];

– доповнено автором.

Засади правового забезпечення механізму управління фінансовою безпекою підприємств закладені в Господарському кодексі України, Законі України «Про акціонерні

товариства». Крім цього, кожне підприємство у процесі діяльності керується внутрішніми методичними рекомендаціями та інструктивними вказівками, що стосуються питань фінансової безпеки.

Організаційне забезпечення механізму управління фінансовою безпекою як суб'єкт фінансової безпеки, відіграє роль сполучної ланки, що об'єднує всі елементи цієї системи.

Система організаційного забезпечення механізму управління фінансовою безпекою підприємства представляє собою взаємопов'язану систему служб, підрозділів, органів, відомств та окремих відповідальних осіб, які безпосередньо займаються розроблення та прийняттям управлінських рішень щодо забезпечення фінансової безпеки господарюючих одиниць та несуть відповідальність за результати своїх рішень.

Суб'єкти фінансової безпеки можуть входити як до структури самого підприємства, так і знаходитись поза його межами, тобто зовнішні органи та організації. Це пов'язано із широкою направленістю діяльності щодо забезпечення фінансової безпеки, охопити яку за допомогою одного або двох органів не можливо.

До служб, які займаються цією діяльністю безпосередньо на підприємстві, відносяться служба фінансової безпеки, фінансовий відділ, відділ фінансової розвідки, відділ фінансового аудиту, персонал фірми, який займається питаннями забезпечення фінансової безпеки підприємства, найчастіше це власники та керівництво підприємства, фінансові менеджери, які зацікавлені у результатах його діяльності.

До суб'єктів, які знаходяться за межами підприємства і не підпорядковані його керівництву, належать державні органи, які створюють передумови забезпечення фінансової безпеки підприємства. До них відносяться:

– законодавчі органи державної влади, які приймають законодавчі акти і створюють правову базу діяльності по забезпеченню фінансової безпеки на різних рівнях, у тому числі на рівні підприємств;

– виконавчі органи влади, які реалізовують політику безпеки та деталізують механізм фінансової безпеки;

– судові органи, які забезпечують дотримання прав підприємств та недопущення дискримінації;

– державні інститути, які здійснюють експортно-імпортний, податковий, митний контроль і т. д.;

– правоохоронні органи, які здійснюють контроль за правомірністю підприємницької діяльності та ведуть боротьбу з правопорушеннями і злочинами у фінансовій сфері;

– науково-дослідні інститути, які здійснюють наукові розроблення у сфері проблем забезпечення фінансової безпеки підприємств.

Поряд із державними існують і успішно функціонують недержавні організації та установи. До них відносять приватні аналітичні фірми, аудиторські компанії, інформаційні служби, наукові і консалтингові організації та ін. Вони, як правило, на комерційній основі надають послуги по забезпеченню захисту інформації, комерційної таємниці, збирають, аналізують і надають інформацію про конкурентів та партнерів і т. д. Світовий досвід свідчить, що переважну частину завдань із забезпечення фінансової безпеки виконують саме недержавні організації.

Організація системи фінансової безпеки, в тому числі формування органів її забезпечення, насамперед, залежить від розмірів підприємства, його економічних, фінансових, технічних, інформаційних, професійних, організаційних та інших можливостей.

Як показує практика, малі за розміром підприємства найчастіше користуються послугами зовнішніх спеціалізованих організацій (консалтингових, інформаційних).

Середні підприємства можуть застосовувати комбіновану систему фінансової безпеки: у повсякденній діяльності використовувати можливості власних служб та підроз-

ділів, таких як фінансовий відділ, відділ економічного та фінансового аналізу, а у випадку необхідності залучати для вирішення нагальних проблем зовнішні організації.

Великим підприємствам варто створювати власну службу, яка б займалась питаннями фінансової безпеки. Як правило, весь комплекс заходів по забезпеченню фінансової безпеки здійснюється під контролем одного з керівників підприємства. Для вироблення схеми забезпечення фінансової безпеки та для виконання консультативних функцій може створюватися рада з безпеки [4, с. 79].

Стан фінансової безпеки на підприємстві залежить від того, наскільки ефективно його менеджери будуть здатні попереджувати та уникати потенційних загроз зовнішнього та внутрішнього характеру, а також ліквідовувати можливі наслідки кризових явищ у фінансовій сфері.

Оптимально структуроване організаційне забезпечення підприємства має забезпечувати ефективну скоординовану діяльність усіх функціональних підрозділів підприємства, їхню швидку адаптацію до сучасних мінливих умов і в результаті має сприяти ефективному управлінню фінансовою безпекою.

Управління фінансовою безпекою підприємства реалізується через систему методичного забезпечення, під яким розуміють способи, методи та прийоми для забезпечення на підприємстві належного фінансового стану. Фінансові методи управління фінансовою безпекою охоплюють фінансове планування і прогнозування, фінансовий моніторинг, фінансовий аналіз, фінансове регулювання та систему фінансових важелів.

Метод прогнозування використовується з метою передбачення майбутнього стану внутрішнього і зовнішнього середовища підприємства, можливих загроз фінансовій безпеці. Він базується на вивченні закономірностей розвитку різних економічних явищ і процесів, виявляє найбільш імовірні та альтернативні шляхи їх розвитку і дає базу для вибору фінансової стратегії на перспективу. Тобто це процес обґрунтування кількісних та якісних змін стану фінансової безпеки в майбутньому. Прогнозування, з одного боку, має передувати плануванню, а з другого – має бути його складовою частиною, оскільки використовується на різних стадіях планової роботи [2; 6; 11].

Планування представляє собою діяльність щодо розроблення планів і розрахунку планових показників, які відображають прогнозний рівень забезпеченості підприємства необхідними фінансовими ресурсами для здійснення його діяльності у плановому періоді. Планування передбачає як прогнозування обсягу й структури фінансових ресурсів загалом, так і динаміки окремих показників діяльності підприємства.

Планування є одним із найважливіших етапів у процесі керування фінансовою безпекою, оскільки є методом, що створює основу для прийняття всіх управлінських рішень у процесі забезпечення фінансової безпеки підприємства. Головним завданням планування є постановка цілей та завдань, для досягнення яких має здійснюватися увесь подальший управлінський процес.

Моніторинг використовується з метою постійного спостереження за станом фінансової безпеки. Цей метод нерозривно пов’язаний із контролем і передбачає виявлення змін та відхилень від планових показників, відстеження можливих ризиків та загроз, що можуть привести до зниження фінансової безпеки, контроль за дотриманням принципів забезпечення фінансової безпеки. Використання методу моніторингу в управлінні фінансовою безпекою підприємств дає змогу в короткі строки діагностувати кризові явища у фінансовій складовій безпеки підприємства та вчасно реагувати на них. Ефективна організація моніторингу повинна передбачати контроль за станом не лише внутрішнього середовища підприємства, але і зовнішнього, в якому акумулюється основна маса небезпек та загроз.

Метод аналізу в процесі управління фінансовою безпекою підприємства дає змогу завдяки розрахунку основних фінансових показників говорити про конкурентоспромож-

ність, ліквідність, кредитоспроможність підприємства, прибутковість його діяльності, відповідність обсягів продажу запланованим значенням та ін. Джерелом інформації для аналізу є фінансова та статистична звітність підприємства за попередні та поточний періоди. Аналіз зовнішнього та внутрішнього середовищ є невід'ємною та обов'язковою передумовою управління фінансовою безпекою на підприємстві. Без постійного аналізу діяльності неможливе існування та прогресивний розвиток жодного підприємства. Тому досвідчені керівники підприємств та організацій приділяють цьому питанню особливу увагу.

Регулювання як метод забезпечення фінансової безпеки передбачає оптимізацію рівня фінансової безпеки на основі даних про її стан, стан зовнішнього та внутрішнього середовищ, наявність ризиків та загроз, що були отримані на попередніх етапах методологічного процесу та порівняння їх із плановими і прогнозними показниками. Регулювання включає постійний вплив управлінського персоналу на перебіг фінансових процесів та стан фінансової безпеки з метою досягнення стану відповідності запланованим цілям.

Підприємницька діяльність містить багато небезпек. Тому важливим елементом є державне регулювання підприємницької діяльності. Важливі передумови регулювання – це захист інтересів власників, кредиторів та інших контрагентів.

Державне регулювання виявляється у встановленні фінансових нормативів та відрахувань до резервних фондів, у політиці регламентації мінімального розміру статутного капіталу в момент утворення підприємства, у державному регулюванні цін, податкових ставок, митних тарифів, державному регулюванні експортно-імпортних операцій. Нормативи виконують функцію оцінювання захищеності від певного ризику.

Отже, ефективне функціонування системи фінансової безпеки підприємства передбачає постійну взаємодію методів планування, моніторингу, аналізу та регулювання в процесі прийняття оптимальних управлінських рішень керівництвом і структурними підрозділами [3, с. 151].

Фінансові методи системи забезпечення фінансової безпеки підприємства, особливо фінансове регулювання, нерозривно пов'язані з фінансовими важелями та відображають спосіб дії під час використання останніх.

Фінансові важелі системи забезпечення фінансової безпеки підприємства – це система стимулів та заохочень для менеджерів за ухвалення ефективних управлінських рішень і система санкцій за негативні наслідки їх дій у сфері фінансової безпеки, а також загальний внутрішній механізм управління підприємством, заснований на його власній фінансовій стратегії [8, с. 128].

Сьогодні за умов інтеграційних процесів парадигма забезпечення фінансової безпеки підприємства має бути заснована на багатофункціональності менеджменту, інтегрованому застосуванні психології бізнесу, маркетингу, стратегічного системного і фінансового менеджменту, інноваційного менеджменту та управління проектами, отриманні синергійного ефекту від запровадження інноваційних методів управління для забезпечення конкурентних переваг підприємства [10, с. 32].

Сучасна парадигма фінансової безпеки повинна бути закладена в основу ефективного механізму, метою якого мають бути: визначення та оцінювання основних факторів впливу на фінансову безпеку підприємства; нейтралізація та попередження внутрішніх та зовнішніх загроз фінансовій безпеці підприємства; усунення відхилень між завданнями та поточним станом фінансової безпеки підприємства; розроблення заходів для підвищення рівня фінансової безпеки підприємства.

Такий механізм має ґрунтуватися на основних принципах, методах та показниках оцінювання рівня фінансової безпеки підприємства, враховувати вплив факторів внутрішнього і зовнішнього середовища функціонування підприємства та включати розроблення заходів щодо підвищення його фінансової безпеки (рис. 2).

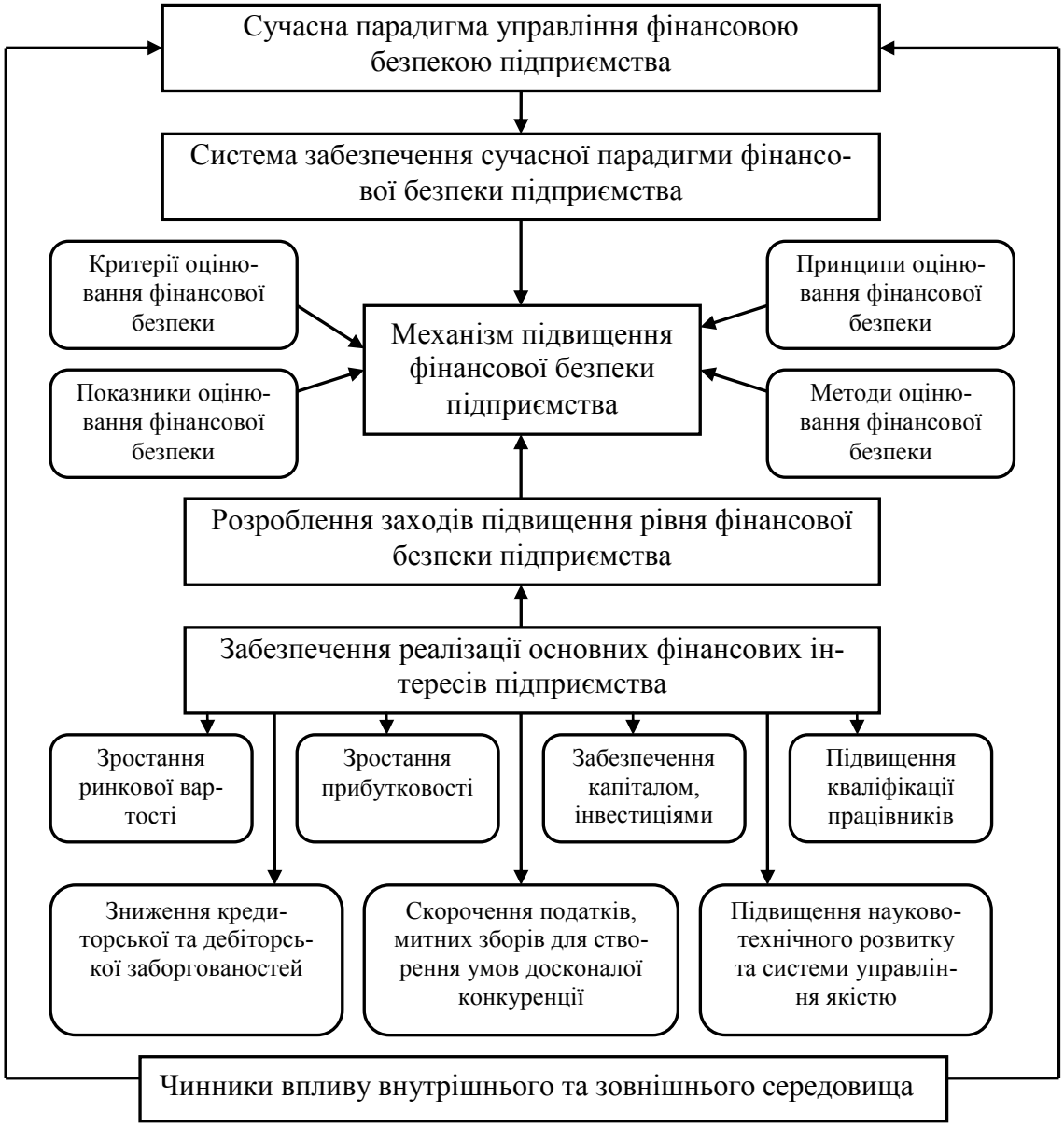

Рис. 2. Система підвищення фінансової безпеки підприємства

Джерело: запропоновано автором.

Сучасна парадигма фінансової безпеки створює можливості для підвищення привабливості підприємств, зростання їх ринкової вартості, ефективності діяльності, в тому числі прибутковості, фінансової стійкості, конкурентоспроможності.

За сьогоднішніх умов для підвищення безпеки своєї фінансової діяльності підприємства мають більше уваги приділяти пошуку висококваліфікованих працівників, власному техніко-технологічному розвитку, впровадженню інноваційних механізмів ведення діяльності, більш детально вивчати потреби споживачів, досліджувати внутрішній ринок, розробляти методи просування продукції на зовнішні ринки, слідкувати за діями конкурентів, знижувати витрати виробництва та, як результат, зменшувати ціни на продукцію, постійно покращувати якість власної продукції, в тому числі завдяки застосуванню систем управління якістю, розширювати післяпродажний сервіс.

На нашу думку, формування механізму фінансової безпеки підприємства має відбуватись на основі запропонованої схеми (рис. 3).

Подана схема характеризує етапність побудови механізму забезпечення фінансової безпеки, виходячи із завдань забезпечення останньої.

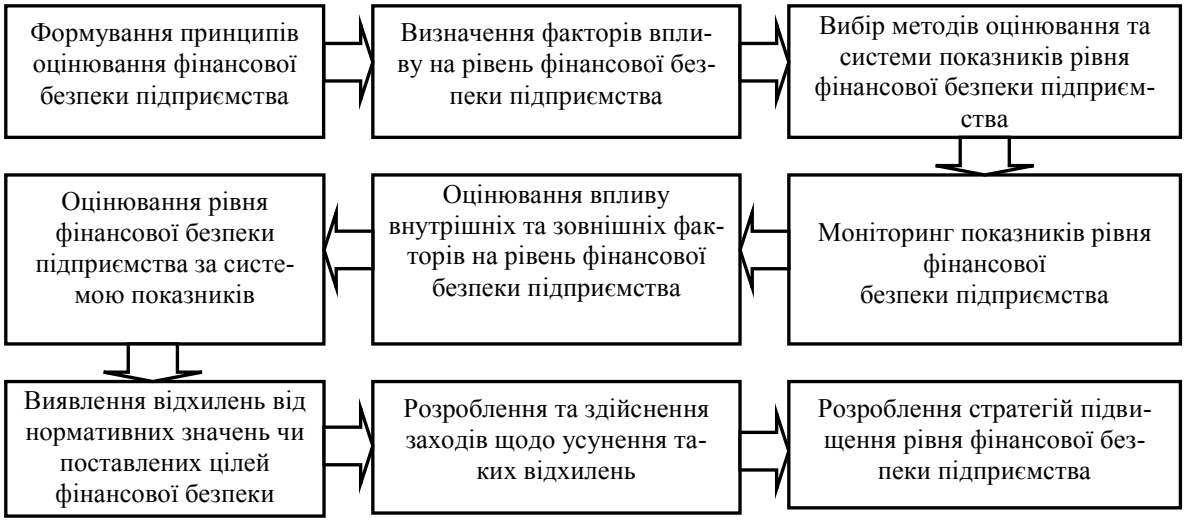

Рис. 3. Схема формування механізму забезпечення фінансової безпеки підприємства
Джерело: запропоновано автором.

Висновки і пропозиції. Отже, сучасна парадигма забезпечення фінансової безпеки підприємств за умов посилення конкуренції в результаті поглиблення інтеграційних процесів, у тому числі членства в СОТ, має ґрунтуватися на поєднанні зусиль вітчизняних виробників та держави з метою створення сприятливого клімату для виживання та розвитку підприємств на світовому ринку. Вона має базуватися на формуванні пріоритетних завдань забезпечення фінансової безпеки, дослідженні основних факторів впливу на фінансову безпеку та визначенні головних загроз, аналізі стану фінансової безпеки підприємств та розробленні стратегій підвищення її рівня.

Список використаних джерел

1. *Батенко Л. П.* Управління проектами : навч. посіб. / Л. П. Батенко, О. А. Загородніх, В. В. Ліщинська. – К. : КНЕУ, 2003. – 231 с.

2. *Бойчик І.* Економіка підприємства : навчальний посібник для вузів / І. Бойчик. – К. : Атіка, 2002. – 480 с.

3. *Васильчак С. В.* Управління фінансовою безпекою підприємства / С. В. Васильчак, Н. В. Процикевич // Науковий вісник НЛТУ України. – 2011. – Вип. 21.18. – С. 149-153.

4. *Економічна* та майнова безпека підприємства і підприємництва. Антирейдерство : монографія / [Б. М. Андрушків, Н. Б. Кирич, Л. Я. Малюта та ін.] ; за ред. Б. М. Андрушківа. – Тернопіль : Терно-граф, 2008. – 424 с.

5. *Кужільна Л. К.* Підходи до управління комерційним ризиком на підприємствах легкої промисловості / Л. К. Кужільна // Актуальні проблеми економіки. – 2009. – № 8 (98). – С. 103-107.

6. *Кулініч І. О.* Психологія управління : навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закл.] / І. О. Кулініч. – К. : Знання, 2008. – 292 с.

7. *Куцик В. І.* Фінансова безпека підприємства як самостійний об'єкт управління: проблеми забезпечення / В. І. Куцик, А. І. Бартиш // Науковий вісник НЛТУ України. – 2011. − Вип. 21.4. – С. 250-255.

8. *Лаврова Ю. В.* Механізм забезпечення фінансової безпеки підприємства / Ю. В. Лаврова // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2010. – № 29. – С. 127-130.

9. *Лук'янова В. В.* Діагностика ризику діяльності підприємства / В. В. Лук'янова. – Хмельницький : ПП Ковальський, 2007. – 312 с.

10. *Нижник І. В.* Управління конкурентоспроможністю промислових підприємств: методи та механізми підвищення : монографія / І. В. Нижник ; за наук. ред. д-ра екон. наук М. П. Войнаренка. – Хмельницький : ХНУ, 2012. – 219 с.

11. *Стельмащук А. М.* Державне регулювання економіки : навчальний посібник / А. М. Стельмащук. – Тернопіль : ТАНГ, 2000. – 315 с.

12. *Фінанси* підприємств: теоретико-методичне забезпечення формування та відтворення : монографія / [І. В. Журавльова, О. М. Ястремська, Л. О. Макаренкова, Т. Б. Кузенко та ін.] ; за заг. ред. І. В. Журавльової. – Х. : Вид-во ХНЕУ, 2010. – 428 с.